

הדגמה

הוראה הוליסטית של סיפור

שם הספר: "התרנגולים שהפכו לעזים", סיפור מעובד לאגדה התלמודית

עיבוד הסיפור לילדים: יערה ענבר

ספר: התרנגולים שהפכו לעזים, מאת אורי אלון, אייר מנחם הברשטט, הוצאת כתר.

הספר יצא ב**ספריית פיג'מה**.

עותק דיגיטלי לסיפור מתוך פורטל אגדה (ללא האזורים).

ההדגמה מותאמת ללומדים בשלב **רכישת הקריאה והכתיבה** – גן וכיתות א-ב (גילים 5-8).

פיתוח יחידת ההוראה: פרופ' מיכל שני וד"ר אסתי תאומים-בן-מנחם, תשפ"ה

ההדגמה בנויה לפי ארבעת השלבים של מודל ההוראה ההוליסטי.

היערכות לקראת המפגש עם הטקסט	
הסיפור הינו עיבוד חביב ומשעשע לאגדה התלמודית על תרנגולים שאבדו ועל עיזים שנמצאו. הספר מכיר לילדים את סיפורו של רבי חנינא בן דוסא ועוסק בחשיבות של מצוות השבת אבדה. "אנשים שוכחים לפעמים דברים, מאבדים, אבל הדברים את עצמם לא שוכחים".	ניתוח מבני, תוכני ולשוני של הטקסט המידעי
ניתוח מבני תכני ולשוני של הטקסט הסיפורי – הסיפור הוא עיבוד של סיפור קצר המופיע בתלמוד הבבלי. בתלמוד מסופר על אדם ששכח תרנגולים בפתח ביתו של רבי חנינא, חכם שחי בגליל בתקופת המשנה. רבי חנינא שהקפיד על השבת אבדה לבעליה שמר על התרנגולים ולא נהנה מביציהן. כיון שעבר זמן והתרנגולים התרבו, לא יכל רבי חנינא להחזיקן בביתו, מכר אותם וקנה במקומן עיזים. משחזר בעל האבדה למקום, נתן לו רבי חנינא את העזים שקנה במקום התרנגולים. בעיבוד המוצג לילדים של דברים נאמנים למקור ויש שינויים.	
השבת אבדה היא מצוות עשה שבין אדם לחברו המחייבת להחזיר אבדה לבעליה. במצווה זו מחויב המוצא כל זמן שהאבדה אצלו, גם אם הבעלים התייאש מהאבדה. על-פי ההלכה, על המוצא להתאמץ כדי להחזיר את האבדה לבעליה, (אתר האנציקלופדיה היהודית, המכלול).	

הפתיח – גברת ואדון 'צבעוניים' מטיילים בגליל ומגיעים לעץ הנראה להם מוכר. האירוע המאתחל – האדון נזכר כי במקום זה שכח לפני שלוש שנים זוג תרנגולים. הגברת אומרת לו לשכוח מהאבדה ולהמשיך לטייל. הסיבוך – רבי חנינא אומר שהאבדה אצלו ומבקש מהאדון סימנים שידע כי הוא הבעלים. נקודת המפנה – רבי חנינא מביא לאדון שתי עיזים במקום שני תרנגולים. ההתרה – רבי חנינא מסביר לאדון ולגברת כיצד 'הפכו' התרנגולים לעיזים. פתרון הבעיה האבדה מושבת לבעליה.	
אוצר מילים – שמות עצם כמו זקנקן, סימנים, הרפתקאות, כתם; תארים כמו דק, ארוך, גבוה, מזוקן; דימויים – 'גבוה כמו עץ תמר'; ביטויים כמו מצוות השבת אבדה לבעליה, 'חיש-מהר', 'בצל העץ', 'עטורת קרניים'.	האתגרים (המאפיינים) הלשוניים הייחודיים התואמים את התוכן
ידע – היכרות עם הסיפור, גילוי משמעויות מפורשות (התרבות של התרנגולים, מכירתן, קניית העיזים). הרעיונות המרכזיים – השבת אבדה לבעליה, שמירה על דברים של האחר, אי הנאה ממה שהו שאינו שלך. מיומנויות באמצעות המטלות יכללו איתור מידע על התרחשויות בסיפור על רצף זמן, היסקים על מחזור חיים של בעלי חיים (תרנגולות מטיילות ביצים מהן בוקעים אפרוחים הגדלים להיות..). ערכים – יושרה, שמירה על אבדה, השבת אבדה, דאגה לאחר. מבוגרים וילדים מכירים את תחושות התסכול והעצב העולות כשמשהו "הולך לאיבוד". סיפורים על השבת אבדה מעוררים בנו הזדהות עם מצבים רגשיים המוכרים לנו מחיינו מהווים פתח למחשבה ולשיח על מצוות חסד. השבת הבת היא חלק מנורות חברתיות המעניקות ערך ומשמעות ביחסים שבין אדם אדם לחברו.	ניסוח מטרות ההוראה: ידע, מיומנויות וערכים
הבנת הסיפור מחייבת <u>היסק קוגניטיבי</u> – לאדון לא הושבה האבדה המקורית אלא הערך שלה. היסק רגשי – להבין את הרגשות של הרב חנינא – החשיבות שהוא מייחס להשבת אבדה. לפי התלמוד למרות שרבי חנינא היה איש עני הוא לא נהנה מהאבדה, אמר לאשתו כי הם לא יאכלו את הביצים של התרנגולים ושמר על שוויה כשקנה עיזים. הוא שמח להחזיר את ערך האבדה לבעליה. זוהי יושרה.	אתגרים קוגניטיביים

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

הבנת הקשרים הלוגים בסיפור: האבדה שהוחזרה (עיזים) הייתה שונה מהאבדה שנשכחה (התרנגולים) אולם ערכה נשמר. שלוש שנים רבי חנינא טיפל בתרנגולים וכשהתרבו הצליח לקנות בעל חיים בעל ערך כספי גדול יותר.	
<u>קריאה דיאלוגית</u> – הקראה המלווה בשיחה טרום־המפגש עם הסיפור, במהלך הקריאה של הסיפור ובעקבותיה. הקראות חוזרות. תכנון מראש של שאלות המפתחות הבנה ברמות שונות אשר יועלו במהלך הקראת הסיפור או לאחר סיום הקריאה, הכנה מראש של רעיונות גלויים (הבנה של מילים, משמעות של משפטים, רצף התרחשות) היסקים מבוססי טקסט ופעילויות לאיתור קשרים שאינם מפורשים בין יחידות תוכן. עידוד לקישור התוכן לידע העולם, לחוויות ולהתנסויות אישיות. הוראה מפורשת של לשון הטקסט ושימוש חוזר בו במהלך השיחות. קישור מתמיד בין הידע בטקסט לידע של הילדים.	אסטרטגיות ההוראה

שלבים בהוראה לקידום הבנה והפקה

שלב ראשון פעילויות טרום-המפגש עם הטקסט	
הצעות דידקטיות	יעדים ופעולות המקדמות את השגתם
קריאת ספר מתחילה בהתבוננות בכריכה. מקריאים את כותרת הסיפור 'התרנגולים שהפכו לעיזים'. מסבירים שזהו סיפור שנכתב בתלמוד – ספר עתיק וחשוב לעם היהודי. אורי אלון המחבר כתב אותו בשפה שמתאימה לכם ילדים ומנחם הברשטט צייר ציורים מתאימים. שואלים האם יתכן שתרגול יהפוך לעז? שאלה מעוררת חיוך, מעורבות, פליאה וסקרנות. ילדים יכולים העלות השערות כמו קסם, אגדה ודמיון.	קריאת שם הספר והמחבר. משוחחים על הכותרת.
אם התלמידים מכירים אגדות על רבי חנינא בן דוסה אפשר להזכיר זאת. (אפשר להרחיב פעילות זו לאחר המפגש עם הסיפור). מספרים על דמותו של רבי חנינא בן דוסה: הוא גר בגליל לפני הרבה מאוד שנים, היה עני, חכם וישר. [להרחבה על דמותו של רבי חנינא ראה פורטל אגדה]	מרחיבים ידע עולם על דמותו של רבי חנינא בן דוסה.
מה רואים באיור שבכריכה? על סמך האיור והכותרת משערים על מה הסיפור. באיור של הכריכה רואים אדון וגברת עומדים ליד עז ותרנגול. איזה מבט יש להם? מה הם מרגישים? (פליאה) – מבקשים מהילדים להראות פרצוף של פליאה/השתאות/השתוממות/תמיהה. מהי פליאה? מתי הם מרגישים פליאה או השתאות? מדוע האדון והגברת מתפלאים? (לחבר לשאלה שנשאלה – האם תרגול יכול להפוך לעז?)	מתבוננים בשם הסיפור, באיורים או בכריכה ומשערים מה יהיה נושא הסיפור.

משוחחים עם הילדים על דברים שאבדו להם, מה הרגישו כשאיבדו? האם נמצאו האבדות? מי מצא אותן? מה הרגישו כשנמצאו האבדות? מה הרגישו כשהשיבו להם אבדות? משוחחים על מציאה של אבדות – האם מצאו דברים? האם החזירו אות לבעליהם? האם ניסו להחזירם לבעליהם?	יוצרים חיבור ראשוני אישי-רגשי בין ליצירה. למשל, העלאת חוויות הקשורות לנושא הסיפור ולמסר שלו.
משוחחים עם התלמידים על מילים מהותיות להבנת הסיפור לפני הקראתו. פעילות זו תתואם לפי הצורך. רצוי להימנע בהצפה של מילים. יש ערך גם להבנת המילה מתוך ההקשר המילולי והחזותי. מושג מרכזי בסיפור וגם בהלכה הוא 'סימנים'. סימן הוא תיאור שבעזרתו אפשר לזהות חפץ או אדם. בהקשר של הסיפור – לזהות את האבדה. בעברית של היום מדברים על 'סימני היכר' – סימנים מיוחדים פיהם ניתן לזהות אדם, מקום בעל חיים חפץ. משוחחים עם התלמידים על סימני היכר של דמויות, חיות, חפצים. אפשר לשחק משחק של זיהוי ילדים וחפצים לפי סימנים. אפשר להכיר ביטויים, כגון 'מצוות השבת אבדה לבעליה'.	מכירים אוצר מילים מהטקסט.
שלב שני הקראה של הטקסט ותהליך הטקסט	
מקריאים את הסיפור. (ראו קריאה דיאלוגית – מודל הוראה הוליסטי, הנחיות ודגשים). הקריאה צריכה להיות נינוחה כך שהתלמידים יוכלו ליהנות מסיפור מוקרא ולדמיין את המתואר בסיפור.	מאזינים לסיפור המוקרא.

הקריאו בקריאה הבעתית. השתמשו באמצעי ביטוי נוספים העומדים לרשותכם כמו הבעות פנים, תנועות גוף וטון דיבור פרזודיה. אפשר להשתמש באביזרים להמחשה אך עדיף להסתפק במילים ובאיוורים ולטפח את הכוח המדמה של התלמידים.	
אפשר לאפשר לתלמידים לקחת חלק פעיל בקריאה של הסיפור.	משתתפים בקריאה של הסיפור.
מתעכבים על עמודים שהתלמידים מגלים בהם עניין ומאפשרים להם להגיב.	מגיבים לסיפור במהלך קריאתו.
מזמינים את התלמידים לשתף במחשבות שעלו בהם במהלך קריאת הסיפור. חשוב להיות פתוחים לתגובות שונות ולמנעד רגשות שהתעוררו. חוזרים לשאלה איתה פתחנו – האם התרגולים באמת הפכו לעיזים? (בהמשך עוברים על רצף האירועים).	משוחחים על חווית הקריאה משתפים בחוויה האישית.
קריאה חוזרת של הסיפור והעמקה בו	
קריאה חוזרת של הסיפור והעמקה בו: איתור מידע מפורש, יצירת היסקים, פירוש, פרשנות ואינטגרציה תהליך ההבנה ייעשה באמצעות דיאלוג עם הטקסט ובדיאלוג בין הילדים על הרעיונות וההתרחשויות בסיפור. השיח הדיאלוגי יתנהל בהנחיית המורה ובשאלות המזמינות לתגובה. יחד עם הילדים נבנה את משמעות הסיפור ונעמיק ברעיונות – נפרש ונבהיר, ניתן פרשנויות שונות, נשלים פערים וננסח תובנות.	
שואלים שאלות על רצף העלילה, על הדמויות ועל קורותיהן בהתבסס על הסיפור ועל האיוורים. אשת רבי חנינא בן דוסא מוצאת תרגולים בפתח הבית. כיצד נוהג רבי חנינא במציאה זו?	מבינים את הרצף הסיפורי (כרונולוגי וסיבתי). מבינים את קורותיהן של דמויות ביצירה. הבנת את העלילה במישור הפעולה של הדמויות.
שואלים שאלות מהתהלכות את ההבנה של הסיפור – במה נזכר האדון? בתרגולים שאיבד מדוע לא חיפש אותם? שכח מהם מי שמע את השיחה ביניהם? רבי חנינא מה אמר להם רבי חנינא? כי יש לו את האבדה	משוחחים על הרעיונות בסיפור בהתבסס על תוכן הסיפור. ומפרשים התרחשויות, התנהגויות ורגשות.

מה מבקש מהם? סימנים איזו דוגמא לסימנים נותן להם רבי חנינא? "אני דק וארוך"; "לגברת יש עגילים"; "לך זקנקן נחמד". מדוע הוא מבקש סימנים? כדי לדעת שהאבדה שלהם איזה סימנים הם נותנים לו? מסיקים על בסיס תיהלוך הסיפור כי התרנגולים לא הפכו לעיזים ומתארים את השתלשלות האירועים תוך התבוננות בתמונות. מתבוננים בתמונה של התרנגולים המצטופפים בחצר ושואלים – מדוע רבי חנינא החליט למכור את התרנגולים? <i>הן כל הזמן הטילו ביצים ובקעו עוד ועוד אפרוחים שגדלו והטילו ביצים...עד שלא היה לו מקום בחצר</i> "זה היה משמח זה היה נהדר אבל המקום פשוט נגמר" <u>היסק קוגניטיבי</u> – מדברים על המילה <u>צפיפות</u> – היה צפוף בחצר הבית, התרנגולים תפסו מקום רב. רבי חנינא לא יכול היה לגדל אותם בחצרו. <u>מפרשים ומסיקים</u> מדוע הוא קנה גדיים? פחות צפוף, יגדלו לעיזים ויתנו תנובה – חלב. ציטוט מהסיפור "אך גם הגדי והגדייה לא נשארו קטנטנים גדל הגדי והפך לתיש רציני ומזוקן גדלה הגדייה והפכה לעז עטורת קרניים" <u>מפרשים מילים מתוך הקשר</u>: הגדי גדל לתיש התיש הוא הזכר של העז. צורת הרבים – גדיים, גדיות, עיזים תיישים.	
חוזרים לסיפור ומתמקדים בחלק הבא: <i>שְׁלוֹשׁ שָׁנִים חָלְפוּ וּפְתָאוֹם אָנִי נִזְכָּר – הַשְּׂאֲרָתִי כָּאֵן פָּעַם זֶוּג תְּרַנְגוּלִים, שְׂכַחְתִּי וְנִגְמַר.</i>" רבי חנינא עשה כמיטב יכולתו לשמור על האבדה. התאמץ, האמין שיום אחד יחזיר אותה לבעלים	מבינים נקודות מבט שונות של הדמויות כלפי אירוע ומגיבים אליהן.

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

האדון – שכח מהאבדה, התייאש, לא ציפה לקבל את האבדה מה הרגישו האדון והגברת כשהבינו שהעיזים שלהם? חוזרים ומקריאים א השורות הבאות: מחייכת הגברת מאזן לאזן מעגיל עד עגיל זה סיפור נהדר זה סיפור לא רגיל והאדון המזוקן מתרגש: "איש יקר, אין לי מילים, מה אגיד, מה אמר...". מסיקים כי האדון והגברת מתרגשים ושמחים. הם מופתעים, מתפללים כשרואים עיזים ולא תרנגולים, שמחים, מודים, מעריכים את המעשה של רבי חנינא.	
מתבוננים באיורים ומשחזרים באמצעותם קטעים מהסיפור. לדוגמה: מתבוננים באיור של רבי חנינא. רבי חנינא מתאר את עצמו "למשל אני משיב רבי חנינא, דק וארך זה סימן.. איך האיור עוזר להבין כיצד נראה רבי חנינא?	מבינים את יחסי הגומלין בין האיורים לטקסט.
מדברים על משפטים מעוררי חיוך: "מחייכת הגברת מאזן לאזן, מעגיל עד עגיל" מתבוננים באיור ושואלים מה מעורר חיוך? למה המאייר כותב קוקוריקו כאילו העז משמיעה את הקול? אוצר מילים – התרנגולים <u>מקרקרים</u> העז <u>פועה</u>.	מבינים טת ההומור בסיפור.
משוחחים על ערכים העולים מן הסיפור. נשאל: מה לדעתך אפשר ללמוד מהסיפור עלינו ועל האחר? אפשר להעלות ערכים, כגון השבת אבדה, הגינות, דאגה לאחר.	משוחחים על ערכים ורעיונות גדולים המשתמעים מן הסיפור.
שלב שלישי פעילויות לאחר המפגש עם הטקסט	
מספרים זה לזה את הסיפור תוך דפדוף והסתכלות באיורים.	משחזרים את הסיפור תוך דפדוף בספר.
משוחחים על השבת אבדה – אם הם היו מוצאים אבדה מה הם היו עושים?	מעניקים פרשנויות אישיות לסיפור.

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

מה אפשר לשעות כדי להתחשב באחר ולגלות הגינות?	
אפשר לבחור קטעים מן הסיפור ולהמחזיז אותם. הדמויות: רבי חנינא, אדון עם זקנקן, גברת עם עגילים, תרנגולים, תיש, עז. אפשר להכין אביזרים מתאימים.	ממחזיזים קטעים מהסיפור.
בסיפור יש משפטים חוזרים: אנשים שוכחים לפעמים דברים, מאבדים, אבל הדברים את עצמם, לא שוכחים! הם חיים אי-שם, הם גדלים, הם צומחים! משוחחים על החזרות – אנשים שוכחים, מאבדים – החזרות מסמנות שהרבה אנשים מאבדים דברים.	מזהים חזרתיות בסגנון הכתיבה.
משוחחים על הביטוי: "לא בוכים על חלב שנשפך". אפשר לקרוא סיפור שהוא עיבוד נוסף לסיפור שקראנו: תרנגולת אחת קטנה , ספרית פיג'מה. כמה בעיות כבר יכולה לגרום תרנגולת אחת קטנה? תרנגולת קטנה הולכת לאיבוד. רבי חנינא בן דוסא ומשפחתו מוצאים אותה ומתנדבים לטפל בה עד שיגיע האדם שלו היא שייכת. הטיפול בתרנגולת מתברר כמלאכה קשה משציפו בני המשפחה.	מכירים מילים וביטויים מהסיפור. קוראים סיפורים קשורים לסיפור שקראנו.
הצעות נוספות לתיהלוך המפגש עם הסיפור תרנגולת אחת קטנה אפשר למצוא ב פורטל ספרית פיג'מה .	